

ก่อนที่จะมีการนำธนบัตรเข้ามาใช้ร่วมกับเงินตราชนิดอื่นๆ ในระบบการเงินของประเทศไทยนั้น เป็นที่ทราบกันดีว่าเงินตราของชนชาติไทยมีรูปพรรณสัณฐานหลากหลาย มีเอกลักษณ์และประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ สำหรับเงินตราโบราณที่ขุดพบในบริเวณอันเป็นที่ตั้งของประเทศไทย ได้แก่ เงินตราของอาณาจักรฟูนัน ทวารวดี และศรีวิชัย ซึ่งถือได้ว่าเป็นเงินตราก่อนการตั้งอาณาจักรไทย

ส่วนเงินตราของอาณาจักรล้านนา และล้านช้าง เป็นเงินตราผสมยกับอาณาจักรไทย

๑. ๒. ๓. ๔. ๕. ๖. ๗. ๘. ๙. ๑๐. ๑๑. ๑๒. ๑๓. ๑๔. ๑๕. ๑๖. ๑๗. ๑๘. ๑๙. ๒๐.

เงินตราของอาณาจักรฟูนัน

เงินตรายุคทวารวดี

เงินตรายุคศรีวิชัย

ครั้นถึงสมัยสุโขทัยได้มีการผลิต “เงินพดด้วง” ขึ้นใช้เป็นครั้งแรก เป็นการผลิตด้วยมือ ทำจากแท่งเงินบริสุทธิ์ มีลักษณะไม่ซ้ำแบบใคร นับเป็นเงินตราของไทยโดยแท้ และใช้หมุนเวียนยาวนานกว่า ๖๐๐ ปี ตั้งแต่ยุคสุโขทัย อยุธยา จนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในสมัยสุโขทัยเงินพดด้วงมีการประทับตรามากกว่า ๒ ดวง จวบจนสมัยอยุธยาจึงเป็นรูปแบบเดียวกัน คือ มีตราแผ่นดินรูปจักร และ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ (พ.ศ. ๒๓๙๔ - ๒๔๑๑) เงินพดด้วงก็ต้องเลิกผลิตไป เพราะหลังจากไทยได้เปิดประตูการค้ากับประเทศตะวันตก นับตั้งแต่ได้มีการลงนามใน สนธิสัญญาบาวริง กับประเทศอังกฤษเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๙๘ พระองค์ทรงเห็นความจำเป็นที่ไทยต้องจ่ายอมทำสนธิสัญญาตามข้อเสนอของอังกฤษ แม้ว่าไทยต้องเสียเปรียบอย่างมากก็ตาม เพราะเกรงว่าไทยอาจถูกอังกฤษบีบบังคับด้วยกำลังกองทัพและอาวุธยุทโธปกรณ์ที่ทันสมัย แล้วหาเหตุยึดไทยเป็นอาณานิคมในที่สุดดังประเทศข้างเคียงอื่นๆ กำลังเผชิญอยู่ในขณะนั้น ดังพระราชดำรัสว่า

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

“...ในเมื่อสยามถูกรังควานโดยฝรั่งเศสด้านหนึ่ง โดยอาณานิคมอังกฤษอีกด้านหนึ่ง...เราต้องตัดสินใจว่าเราจะทำอะไร จะว่ายทวนน้ำขึ้นไปทำตัวเป็นมิตรกับพระเจ้า หรือว่ายออกทะเลไปเกาะปลาวาฬไว้ หากเราพบทองในประเทศเรา... พอที่จะซื้อเรือรบจำนวนน้อยๆ ลำก็ตาม เราคงไม่สามารถจะสู้กับพวกนี้ได้ เพราะเราจะต้องซื้อเรือรบจากประเทศเหล่านี้(อังกฤษและฝรั่งเศส) พวกนี้จะหยุดขายให้เราเมื่อไหร่ก็ได้...อาวุธชนิดเดียวที่จะเป็นประโยชน์อย่างแท้จริงต่อเราในอนาคตก็คือ วาจาและหัวใจเราอันก่อปรด้วยสติและปัญญา...”

“พระราชดำรัสดังกล่าวนี้จึงนำไปสู่การเจรจาทางการทูตกับอังกฤษ และทรงยอมทำสนธิสัญญาแบบเดียวกันกับประเทศตะวันตกอื่นๆ เกือบ ๑๐ ประเทศ เพื่อให้ประเทศตะวันตกประเทศใดประเทศหนึ่งเข้ามามีอำนาจและอิทธิพลอย่างโดดเด่นเพียงประเทศเดียวในไทย และในระหว่างการค้าเนนนโยบายดังกล่าว ึ่งเป็นข้ออ้างว่าไทยมีความป่า

เดือนไร่อารยธรรม ซึ่งเป็นหน้าที่หรือ “ภารกิจของคนผิวขาว” ที่ต้องมาเปลี่ยนแปลงให้ไทยมีความก้าวหน้าทันสมัยตามอารยธรรมตะวันตก

โรงกษาปณ์สิทธิการ (Sithikarn Mint Factory) สร้างขึ้นที่หน้า พระคลังมหาสมบัติ ในพระบรมมหาราชวัง สมัยรัชกาลที่ ๕ เพื่อผลิตเหรียญ กษาปณ์ด้วยเครื่องจักร

ผลของสนธิสัญญาเหล่านี้เป็นการเปิดโอกาสให้มีการค้าโดยตรงระหว่างพ่อค้าชาวต่างประเทศกับพลเมืองในประเทศโดยเสรี
มีผลให้ไทยต้องยกเลิกการค้าแบบผูกขาดโดยระบบพระคลังสินค้าอย่างเด็ดขาด ล้มเลิกการเก็บภาษีเบิกร่องหรือค่าปากเรือ มีการจัดตั้ง **ศุลกสถาน** หรือ **โรงภาษี**
จัดเก็บภาษีขาเข้าในอัตรา "ร้อยชักสาม" และภาษีขาออกตามที่ระบุไว้ในท้ายสัญญา ระบบการศุลกากรแบบใหม่นี้ก็นำมาใช้นับแต่ครั้งนั้น

การค้าขายระหว่างไทยกับต่างประเทศเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว พ่อค้าชาวต่างชาติได้นำเงินเหรียญดอลลาร์เม็กซิกันมาขอแลกเป็นเงินไทยมาก
จนกระทั่งเงินบาทพดด้วงที่มีอยู่ไม่พอใช้หมุนเวียน การผลิตเงินพดด้วงด้วยมือไม่ทันต่อความต้องการ รัชกาลที่ ๔ ทรงมีพระราชดำริจะใช้เครื่องจักรผลิตเงินตราแทน
เพื่อให้เกิดความรวดเร็วและสะดวกในการค้า จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้าง **โรงกษาปณ์สิทธิการ** ขึ้นที่หน้าพระคลังมหาสมบัติ ในพระบรมมหาราชวัง
ผลิตเงินเหรียญด้วยเครื่องจักร มีทั้งที่ทำด้วย ทองคำ เงิน ดีบุก และทองแดงในราคาต่างกัน รูปแบบเงินตราของไทยจึงได้เปลี่ยนจากเงินพดด้วงเป็น
“เงินเหรียญกษาปณ์” รูปกลมแบนตามแบบสากลนิยมทั่วไป

หมายเหตุราคาต่ำ กว้าง ๕.๐ เซนติเมตร ยาว ๘.๖ เซนติเมตร

หมายเหตุกลาง (คำสั่ง)

กว้าง ๓๐.๐ เซนติเมตร ยาว ๓๕.๐ เซนติเมตร

ต่อมา เมื่อระบบเศรษฐกิจของประเทศได้เปลี่ยนจากระบบการผลิตเพื่อใช้เองไปสู่ระบบการผลิตเพื่อการค้า บทบาทของเหรียญกษาปณ์ก็ค่อยลดความสำคัญลง

ใบพระราชทานเงินตรา

กว้าง ๘.๖ เซนติเมตร ยาว ๑๐.๖ เซนติเมตร

อยู่หัว ทรงให้จัดทำ “หมาย” เป็นเงินกระดาษชนิดแรกขึ้นใช้แทนเงินพดด้วงในปี พ.ศ. ๒๓๙๖ ทำด้วยกระดาษปอนด์สีขาว พิมพ์ลวดลายทั้งสองด้าน ประทับตราแผ่นดินและตราประจำรัชกาล จัดทำขึ้นมี ๓ ประเภท คือ หมายราคาต่ำ หมายราคาต่ำถึง หมายราคาสูง สำหรับเงินกระดาษอีกชนิดหนึ่งที่จัดทำในสมัยพระองค์ เรียกว่า “ใบพระราชทานเงินตรา” มีหลายชนิดราคา ทำด้วยกระดาษปอนด์สีขาว พิมพ์เพียงด้านเดียว การใช้จะอยู่ในวงจำกัดกว่าหมาย

อย่างไรก็ตาม โดยเหตุที่หมายและใบพระราชทานเงินตราเป็นเงินชนิดใหม่ ในขณะที่ประชาชนมีความคุ้นเคยกับเงินพดด้วงมาแต่สมัยโบราณ การใช้เงินกระดาษจึงยังไม่เป็นที่แพร่หลายตามพระราชประสงค์ และค่อยๆ หายไปจากระบบการเงินของประเทศในแผ่นดินของพระองค์ในที่สุด เมื่อถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ (พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๕๓) เกิดปัญหาขาดแคลนเหรียญตึ๊งและทองแดง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ผู้หวังกำไรพากันหลอมเหรียญตึ๊งและทองแดงทำเป็นแท่งส่งออกไปจำหน่ายยังต่างประเทศ ดังนั้น เพื่อแก้ปัญหาชั่วคราวระหว่างสั่งซื้อเครื่องจักรทำเหรียญจากต่างประเทศ จึงจัดทำเงินกระดาษราคาต่ำ เรียกว่า “อัฐกระดาษ” ออกใช้เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๗ แต่ก็ไม่ได้รับความนิยมเช่นเดียวกับหมาย เนื่องจากเปื่อยยุ่ยง่าย และมีวัตถุประสงค์เพื่อออกใช้เป็นการชั่วคราว จึงได้ยกเลิกไปโดยปริยายในปี พ.ศ. ๒๔๑๙

จะเห็นว่าเมื่อแนวความคิด “เงินกระดาษ” ได้เริ่มต้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ และได้รับการสานต่อสมัยรัชกาลที่ ๕ ระยะแรกๆ แต่ยังไม่เป็นผล แนวคิดเช่นนี้ทำให้ลักษณะของ “ทุนสำรองในคลังหลวง” ก็เริ่มมีวัตถุประสงค์ที่กว้างออกไปจากเดิมเป็นการเก็บรักษาไว้ในยามจำเป็นเท่านั้น เมื่อมีเงินกระดาษเกิดขึ้นก็มีความจำเป็นต้องจัดเก็บเงินตราในท้องพระคลังเพิ่มขึ้นด้วย เพื่อให้เพียงพอต่อการแลกเปลี่ยนเงินกระดาษของราษฎร และด้วย

ภาพขณะรับคำถวายพระพรและกล่องเงินที่ระสีกจากพ่อค้าชาวยุโรป
(ภาพจาก หอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

อัฐกระดก

กว้าง ๕.๑ เซนติเมตร ยาว ๑๕.๐ เซนติเมตร

